

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

КЛЮЧКОВИЧ ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

УДК 378.1; 437.6

**ІНТЕГРАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Ужгородський національний університет», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
СТАРОСТА Володимир Іванович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
кафедра педагогіки, професор.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ПАНТЮК Микола Павлович,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
кафедра педагогіки та методики початкової
освіти, професор;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЧЕРВІНСЬКА Інна Богданівна,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
кафедра педагогіки початкової освіти, доцент.

Захист дисертації відбудеться 27 червня 2017 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. І. Франка, 24, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2).

Автореферат розісланий «25» травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. І. Пантюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Європейська інтеграція як складова об'єктивно зумовлених глобалізаційних процесів охоплює різні сфери життєдіяльності, включаючи й вищу освіту. Інтеграційні заходи в освітній політиці європейських країн, насамперед країн-учасниць Болонського процесу, базуються на спільних вимогах, критеріях, стандартах, але зі збереженням національної специфіки. Входження національної вищої школи в європейський освітній простір є складним і багатоаспектним завданням, яке вимагає розв'язання багатьох питань як на державному рівні, так і в кожному окремому вищому навчальному закладі.

Україна, визначивши стратегічні орієнтири щодо входження в Європейський простір вищої освіти (ЄПВО), здійснює модернізацію системи освіти в контексті європейських вимог. Закон України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р. (ст. 3) проголошує, що державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується, зокрема, на принципах міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти. Особливого значення набуває проблема якості підготовки фахівців педагогічних профілів у зв'язку з їхньою майбутньою багатофункціональною діяльністю в умовах загальноєвропейського освітнього простору. Прагнення України стати органічною частиною європейського освітнього простору актуалізує потребу вивчення досвіду організації вищої педагогічної освіти, накопиченого в зарубіжних країнах, які вже є членами ЄС.

В останні роки у вітчизняній науці інтенсивно вивчається досвід реформування систем вищої педагогічної освіти у зарубіжних країнах: Німеччині (Л. Дяченко, Н. Махinya); Польщі (К. Біницька, В. Майборода); Чехії (Н. Бондарчук); Франції (О. Бочарова, В. Лащихіна, А. Максименко); англomовних країнах (Н. Авшенюк, А. Саргсян, А. Сбруєва) та ін. Багато досліджень присвячені порівняльним аспектам реформування вищої освіти в країнах Європи та Україні (Н. Авшенюк, Т. Кристопчук, П. Кряжев, М. Олійник, Л. Пуховська та ін.).

У цьому контексті особливо цінним є досвід освітніх реформ країн-сусідів з колишнього «соціалістичного табору», зважаючи на близькість соціальних систем, соціокультурних, етноментальних та історико-політичних умов. Осмислення їх досвіду відкриває можливості для творення євроінтеграційної освітньої політики України з урахуванням переваг і уникненням недоліків, що притаманні цим країнам у перехідний період.

Однією з постсоціалістичних країн, що комплексно проводить освітні реформи, спрямовані на адаптацію вищої освіти до європейських стандартів, є Словацька Республіка. Комплексне дослідження трансформації системи вищої педагогічної освіти Словаччини в умовах інтеграції до європейського освітнього простору має не лише теоретичне, але й практичне значення. На прикладі цієї країни можна простежити процес змін у системі педагогічної освіти від догматично-соціалістичної до сучасної вищої освіти країни-члена ЄС. Вивчення і врахування словацького досвіду трансформаційних процесів може бути корисним для України, актуальним завданням для якої визначено створення сучасної, дієвої та цілісної системи підготовки фахівців-педагогів з урахуванням кращого зарубіжного досвіду.

Слід зазначити, що вища педагогічна освіта Словаччини ще не стала предметом комплексного дисертаційного чи монографічного дослідження у вітчизняній науці. Окремі аспекти розвитку словацької вищої освіти висвітлені у працях В. Старости (підготовка вчителів в Університеті імені П. Й. Шафарика в Кошице) і Г. Товканець (вища економічна освіта Словаччини).

Актуальність завдань інтеграції вітчизняної системи вищої освіти в європейський освітній простір, можливість використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти, а також недостатня розробленість цієї проблеми в історії та теорії педагогіки зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Інтеграція системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки у європейський освітній простір»**.

Мета дослідження – розкрити особливості трансформації системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки в контексті інтеграції у європейський освітній простір.

Основні завдання дослідження:

- охарактеризувати теоретико-методологічні засади дослідження реформування вищої педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів;
- виокремити передумови, чинники та етапи інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в європейський освітній простір;
- проаналізувати напрями та результати впровадження стандартів Болонського процесу до системи вищої педагогічної освіти Словаччини;
- з'ясувати особливості підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти Словацької Республіки;
- визначити перспективи та можливості використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є система вищої педагогічної освіти Словацької Республіки.

Предмет дослідження – реформування вищої педагогічної освіти Словаччини в контексті інтеграції у європейський освітній простір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет» як складову теми «Теорія і практика становлення та розвитку системи освіти, навчання і виховання у загальноєвропейському контексті» (Державний реєстраційний номер 0115U001925, протокол № 6 від 07.12.2010 р.). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 2 від 2.04.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 5 від 28.05.2013 р.).

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з кінця ХХ ст. і дотепер. Нижня межа хронологічних рамок дисертаційної роботи – початок 1990-х рр. – зумовлена якісними змінами в системі вищої освіти у контексті постсоціалістичної демократизації Словаччини, розбудови європейського курсу розвитку країни та проголошення її державної незалежності в 1993 р.

Верхня хронологічна межа (2016) фіксує сучасний стан дослідженості проблеми і сучасні досягнення вищої педагогічної освіти Словаччини в контексті впровадження принципів Болонського процесу.

Теоретичну основу дисертаційної роботи становлять:

- філософські концепції функціонування і розвитку освітніх систем у контексті глобалізаційних та інтеграційних процесів (В. Андрущенко, В. Кремень, Л. Лігоцький, Л. Семашко, Н. Скотна та ін.);
- теоретико-методологічні основи історико-педагогічного та порівняльно-педагогічного дослідження (Н. Авшенюк, А. Вихрущ, В. Кемінь, А. Максименко, Н. Мукач, М. Пантюк, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін.);
- концептуальні підходи до проблеми модернізації та євроінтеграції системи вищої педагогічної освіти (Г. Васянович, М. Євтух, Б. Косова, В. Луговий, Л. Пуховська, Ш. Порубський, О. Савченко та ін.).

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів наукового дослідження:

- *системний* (провідний метод дослідження), який уможливив розглянути систему вищої педагогічної освіти Словаччини як цілісну сукупність структурно і функціонально пов'язаних елементів;
- *структурно-змістовий*, який було застосовано для аналізу багаторівневості процесу реформування освітньої системи;
- *історичний*, який дав змогу розкрити проблему в її часовій послідовності та динаміці, встановити передумови й етапи трансформації словацької вищої педагогічної освіти;
- *порівняльний*, який застосовувався до аналізу подій та явищ в освітній сфері у динаміці її розвитку, для зіставлення проблем і шляхів реформування вищої освіти в Словацькій Республіці та Україні.

У дослідженні також використано *загальнонаукові* (аналізу і синтезу, аналогії, класифікації тощо) та *конкретно-пошукові* методи відбору, систематизації наукової літератури та документальних джерел, що складають науково-теоретичну та джерельну базу дослідження.

Джерельна база дослідження. Дослідження спиралося на:

- документи, які заклали концептуальні, нормативні основи інтеграції в рамках Європейського простору вищої освіти (декларації, комюніке, стратегії, меморандуми);
- нормативно-правові акти Словацької Республіки, що стосуються державної політики в галузі вищої освіти (закони Національної ради СР, урядові постанови, накази Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту СР), а також нормативно-правові документи органів державної влади України в галузі вищої освіти;
- статистичні та інформаційні матеріали державних установ Словацької Республіки, неурядових організацій, міжнародних дослідницьких структур;
- монографічні дослідження, періодичні видання, матеріали наукових конференцій, що доступні в Державній науковій бібліотеці м. Пряшів, Університетській бібліотеці Пряшівського університету, Державній науковій бібліотеці м. Кошице, а також у Науковій бібліотеці Ужгородського національного

університету, Закарпатській обласній універсальній науковій бібліотеці, Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського та ін.

Під час стажування на педагогічному факультеті Пряшівського університету (м. Пряшів) автор мала змогу безпосередньо спостерігати за організацією навчально-виховного процесу та наукової роботи в словацькому вищому навчальному закладі, зібрати необхідну емпіричну базу, впроваджувати результати дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що в ньому *вперше*:

- системно *досліджено* науково-педагогічну проблему інтеграції вищої педагогічної освіти Словацької Республіки в європейський освітній простір, яка до сьогодні не була предметом цілісного вивчення, встановлено основні напрями дослідження цієї проблематики;

- *запропоновано* періодизацію та комплексну характеристику етапів реформування системи вищої педагогічної освіти Словаччини в контексті інтеграції у європейський освітній простір: I-й етап (1990 – 1998 рр.) – постсоціалістична модернізація системи вищої освіти та проголошення курсу на європейську інтеграцію; II-й етап (1999 – 2004 рр.) – концептуальне й нормативне забезпечення інтеграції в ЄПВО; III-й етап (з 2004/2005 рр.) – впровадження стандартів Болонського процесу в навчальний процес словацьких ВНЗ;

- *визначено* основні напрями інтеграції системи вищої педагогічної освіти Словаччини в європейський освітній простір: прийняття нормативно-правових і концептуальних документів з метою адаптації словацької вищої освіти до загальноєвропейських стандартів; удосконалення процесу професійної підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах згідно з вимогами Болонського процесу; створення умов для професійного розвитку педагогічних працівників відповідно до європейських стандартів;

- *встановлено* особливості професійної підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти Словаччини: орієнтація на європейські професійні стандарти та критерії педагогічної освіти; багатопрофільність системи педагогічних спеціальностей та їх узгодженість із аналогами інших європейських університетів; варіативність комбінованого і додаткового педагогічного навчання; адаптація навчальних програм до потреб практики, ринку праці та регіональної освіти; інтернаціоналізація педагогічної освіти і науки тощо;

- *окреслено* перспективні цілі та напрями реформування вищої педагогічної освіти України в контексті досвіду Словаччини (децентралізація управління вищою освітою; впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку вчителів; зв'язок вищої педагогічної освіти з ринком праці; європеїзація педагогічної освіти; створення ефективної системи професіоналізації педагогічних працівників тощо);

- *вдосконалено* методологічні підходи до аналізу процесів реформування у сфері вищої педагогічної освіти в умовах євроінтеграції;

- *подальшого розвитку* набуло уявлення про структуру та функціонування системи вищої педагогічної освіти у сучасній Словаччині;

– до наукового обігу *введено* нові джерела, насамперед словацькомовні, що стосуються досліджуваної теми.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення, висновки дисертації можуть бути використані для подальшого вивчення розвитку теорії та практики реформування вищої педагогічної освіти в зарубіжних країнах та Україні, а також при підготовці загальних і спеціальних курсів з порівняльної педагогіки, педагогіки вищої школи, історії Словаччини, історії Болонського процесу та ін. Результати дослідження можуть бути корисними в процесі розробки стратегій модернізації освітньої системи в умовах реалізації євроінтеграційного курсу України.

Результати дослідження впроваджено в навчально-виховний процес Мукачівського державного університету (довідка № 2414 від 12.10.2015 р.), Пряшівського університету в м. Пряшів, Словацька Республіка (довідка від 15.12.2015 р.), Карпатського університету імені Августина Волошина (довідка № 107/08-16 від 29.08.2016 р.), Ужгородського національного університету (довідка № 3887/01-27 від 21.11.2016 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (акт № 894 від 17.02.2017 р.).

Апробація результатів дисертації.

Основні положення й висновки дисертаційного дослідження обговорено на наукових конференціях різних рівнів, зокрема:

– *міжнародних*: IV Міжнародний освітній форум «Особистість в єдиному освітньому просторі» (м. Запоріжжя, 2013); Наукова конференція з міжнародною участю «Aktuálne otázky prírodovedno-technických predmetov a prierezových tém v primárnej edukácii» (Prešov, 2013); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми утвердження та перспективи розвитку української державності, нації та духовності: історія та сучасність» (м. Ужгород, 2013); VIII Міжнародна науково-практична конференція «Традиції та сучасність українського цивілізаційного простору: проблеми духовної, державної, національної єдності» (м. Ужгород, 2014); Міжнародна наукова конференція «Urgent Problems of Pedagogy and Psychology – 2015» (Budapest, 2015); IX Міжнародна науково-практична конференція «Історичні та духовні чинники консолідації української держави, нації та суспільства» (м. Ужгород, 2015); Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців» (м. Ужгород, 2016);

– *всеукраїнських*: I Всеукраїнська науково-практична конференція «Придніпровські соціально-гуманітарні читання» (м. Запоріжжя, 2012), Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Закарпатські Волошинські читання» (м. Ужгород, 2013); II Всеукраїнська науково-практична конференція «Гуманітарний всесвіт: люди, ідеї, події» (м. Львів, 2013); XI Всеукраїнська конференція «Проблеми післядипломної освіти педагогів: реалізація компетентнісної парадигми в освіті як основа суспільного розвитку» (м. Ужгород, 2014); XXIV Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 2016); Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних

процесів в освітньому та науковому просторі» (м. Мукачево, 2016); Всеукраїнська науково-практична конференція «Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід» (м. Херсон, 2016).

Результати дослідження також обговорено на підсумкових наукових конференціях професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 15 публікаціях, з них п'ять статей опубліковано в наукових фахових виданнях України і дві статті – у зарубіжних періодичних наукових виданнях з напряду, за яким підготовлено дисертацію.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації складає 267 сторінок, обсяг основного тексту – 187 сторінок, 22 додатки на 37 сторінках, список використаних джерел включає 331 найменування, із них 201 – іноземними мовами. Робота містить 1 рисунок і 27 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, охарактеризовано джерельну базу, розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їх апробацію, впровадження і публікацію.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади дослідження реформування вищої педагогічної освіти в контексті євроінтеграційних процесів»** – охарактеризовано методологічні та концептуальні підходи до проблеми реформування системи вищої педагогічної освіти в європейському освітньому просторі, проаналізовано джерела з проблематики розвитку вищої освіти Словаччини.

З'ясовано, що процес формування європейського освітнього простору зумовлений комплексом об'єктивних чинників і доктринальних підходів, що ґрунтуються на концептах інтернаціоналізації, європеїзації та мають на меті підвищення якості і конкурентоспроможності європейської вищої освіти у глобальному контексті. Підкреслено, що інтеграція національної вищої школи в ЄПВО можлива за умови структурного реформування підготовки фахівців у навчальних закладах країни відповідно до стандартів Болонського процесу.

На основі аналізу міжнародних документів з професійної підготовки вчителів з'ясовано, що європейська стратегія реформ зображає педагогічну освіту як ефективну рушійну силу розвитку сучасного суспільства. Реформування вищої педагогічної освіти здійснюються з метою модернізації її змісту, вдосконалення навчальних програм підготовки вчителів, упровадження інноваційних методів навчання, забезпечення неперервності освіти впродовж життя, адаптації педагогічної освіти до вимог ринку праці та ін.

У розділі обґрунтовано, що проблема формування загальноєвропейського освітнього простору та інтеграція в нього національних систем вищої освіти, в

т.ч. педагогічної, належать до фундаментальних проблем сучасного суспільства, розробка яких потребує застосування комплексу методів. У цьому аспекті обґрунтовано доцільність застосування структурно-змістового, системно-сферного, історичного методів. Провідним у дисертаційному дослідженні визначено системний підхід, що дав змогу як проаналізувати макрорівневі процеси реформування вищої педагогічної освіти в загальноєвропейському освітньому просторі, так і деталізувати аспекти реформування у конкретній країні (Словаччині). Водночас наголошено, що комплексне дослідження інтеграційних процесів у сфері вищої педагогічної освіти потребує аналізу як макрорівня, так і мікрорівня функціонування освітніх систем. У цьому аспекті обґрунтовано, що використання компетентнісного підходу дало можливість конкретизувати компетентності та кваліфікації вчителя, на формування яких спрямовані системи педагогічної освіти в рамках європейського освітнього простору.

З'ясовано, що концептуальні позиції щодо інтеграції, європеїзації, професіоналізації вищої педагогічної освіти, визначаючи ключові напрями змін в рамках європейського освітнього простору, реалізуються в різних теоретично обґрунтованих моделях і підходах до професійної підготовки вчителів.

Дослідженню інтеграційних і модернізаційних процесів у сфері вищої освіти як на рівні окремих країн, так і в рамках Європейського простору вищої освіти загалом присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних науковців, що зумовлено значущістю цієї проблематики для сьогодення.

Для осмислення філософських, ідеологічних, інституційних, правових основ освітніх реформ, їх кадрово-ресурсного забезпечення, організаційних проблем упровадження Болонського процесу важливими є праці В. Андрущенка, Г. Васяновича, А. Вихруща, М. Головатого, М. Євтуха, Г. Клімової, В. Кременя, В. Лугового, О. Мещанінова, У. Науменко, М. Пантюка, О. Савченко, І. Червінської, В. Шинкарука та ін.

Проблематика розвитку системи вищої педагогічної освіти в окремих зарубіжних країнах висвітлюється у дисертаційних дослідженнях К. Біницької, О. Бочарової, Л. Дяченко, В. Лащихіної, В. Майборода, А. Максименка, Н. Махині, А. Саргсян, С. Сапожнікова, А. Сбруєвої та ін.

Актуальності в українському контексті освітніх реформ набувають праці вітчизняних дослідників-компаративістів (Н. Авшенюк, П. Кряжев, Т. Кристопчук, Н. Мукач, М. Олійник, Л. Пуховська, М. Чепіль та ін.), які аналізують особливості професійної підготовки вчителів у зарубіжних країнах та Україні, прогнозують тенденції розвитку вищої педагогічної освіти у світлі інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема.

Наукові праці, що в тією чи іншою мірою стосуються проблематики розвитку вищої педагогічної освіти Словаччини, систематизовано в три основні групи: 1) праці узагальнювального чи порівняльного характеру, в яких розгляд вищої педагогічної освіти Словаччини є лише частиною дослідження або ж аналізується опосередковано; 2) публікації, присвячені історичному розвитку системи вищої педагогічної освіти Словаччини та її функціонуванню на сучасному етапі; 3) наукові праці, зорієнтовані на розкриття окремих аспектів підготовки і професійного розвитку педагогічних кадрів у Словаччині.

У дослідженнях Я. Захарової, М. Кошової, Б. Красіли, Т. Кристопчук, Г. Петрової здійснено порівняльний аналіз різних аспектів функціонування вищої педагогічної освіти Словаччини та інших країн Європи, встановлено національні особливості та загальні тенденції розвитку вищої школи.

Особливості реформування словацької вищої освіти в контексті постсоціалістичної модернізації та інтеграції в європейський освітній простір проаналізували Е. Бенова, І. Дегтярьова, Б. Косова, Я. Палкова, М. Фабус. Дослідники простежили тісний зв'язок між темпами демократизаційних та євроінтеграційних перетворень у словацькому суспільстві та інтенсивністю реформ у сфері вищої освіти.

Для розуміння логіки історичного розвитку педагогічної освіти та науки в Словаччині важливими є праці Б. Косової, Ш. Порубського, Б. Пупали, Й. Пшенака, І. Турека. Аналізуючи сучасний стан трансформації словацької педагогічної освіти, автори підкреслюють як позитиви реформування, так і обмеженість змін у професійній підготовці вчителів.

Значна група публікацій присвячена окремим аспектам підготовки та професійного розвитку педагогічних кадрів у Словаччині, а саме: особливостям університетської підготовки вчителів (Я. Бургерова, А. Вієгорова, А. Петрасова, Г. Товканець); професійному вдосконаленню вчителів (Т. Бугелова, М. Валіца, Л. Дрга, Я. Лукачова); навчанню упродовж життя (Я. Данек, Ю. Кредатус, М. Сіротова, Я. Фурман); проходженню педагогічної практики (С. Контірова, Н. Коцова, О. Оросова, В. Староста); розробці компетентнісного профілю вчителя (М. Гронец, Б. Касачова, І. Павлов, Ш. Порубський) та ін.

Аналіз наукових напрацювань із цієї проблематики дає підставу стверджувати, що переважна більшість із них присвячені аналізу окремих аспектів словацької педагогічної освіти, тоді як відчувається брак комплексних історико-педагогічних досліджень розвитку системи вищої педагогічної освіти Словаччини кінця ХХ – початку ХХІ ст.

У другому розділі – **«Передумови та етапи інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини у європейський освітній простір»** – охарактеризовано основні передумови, чинники та етапи трансформації словацької вищої школи та педагогічної освіти в євроінтеграційному контексті.

Встановлено, що процес трансформації вищої освіти Словаччини був зумовлений комплексом передумов і чинників міжнародного та внутрішньодержавного розвитку. З-поміж зовнішніх чинників макrorівня виокремлено такі: розпад «соціалістичного табору» і демократизаційні процеси на початку 1990-х рр., що супроводжувалися демонтажем ідеологічних освітніх структур «старого режиму»; розпад Чехословаччини та створення у 1993 р. самостійної Словацької Республіки, що зумовило необхідність розробки національної стратегії розвитку вищої освіти; посилення регіональної співпраці, координації освітніх реформ між країнами Вишеградської групи; підтримка європейською спільнотою освітніх перетворень, підписання Словаччиною Болонської декларації (1999) і вступ країни (2004) в ЄС, що пришвидшило перетворення у сфері вищої педагогічної освіти.

Наголошено на такій важливій передумові освітніх перетворень у Словаччині, як криза педагогічної професії, зокрема акцентується необхідність подолання її проявів: недостачі кваліфікованих викладачів і вчителів; невідповідності педагогів до сучасних вимог індивідуалізації освіти; слабкої соціально-статусної привабливості педагогічної професії; її низького фінансового забезпечення, фемінізації та старіння вікового складу вчителів та ін.

Окреслено коло національних і міжнародних інституціоналізованих суб'єктів, які мають різноплановий вплив на процес реформування вищої педагогічної освіти в Словаччині. Зокрема, на національному рівні підкреслено роль Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту СР, акредитаційних установ, Державного педагогічного інституту, Методично-педагогічного центру, професійних об'єднань педагогів та ін. З-поміж європейських інституцій та організацій, що мають регульовальний, комунікаційний і координаційний вплив, виокремлено Європейську комісію, Європейську асоціацію університетів, Європейський студентський союз, Європейську асоціацію вчителів, Європейську асоціацію педагогічної освіти та ін.

Підкреслено, що європейська спільнота мала визначальний вплив на здійснення перетворень у системі вищої освіти Словаччини. Процес формування і функціонування ЄПВО врегульований концептуальними та нормативними документами, які ухвалювалися на представницьких міжнародних заходах і відображають відповідний етап розвитку Болонського процесу. Словацька Республіка як країна-учасниця ЄПВО брала активну участь у різних етапах його формування, відповідно, прийняті документи були регулятивними і для розвитку словацької вищої освіти, а загальні тенденції розвитку європейської вищої освіти, закономірно, стали об'єктивними чинниками впливу на словацьку вищу освіту.

Аналіз процесу реформування вищої школи та педагогічної освіти Словаччини дав підставу виокремити три основні етапи перетворень. У рамках першого (1990 – 1998) здійснено постсоціалістичну модернізацію системи вищої освіти та проголошено курс на європейську інтеграцію. У рамках ЧСФР (1990 – 1992) здійснювалися перетворення, спрямовані на демократизацію вищої освіти, розробку її європейських перспектив, концептуальне переосмислення ролі педагога в умовах зміни парадигми суспільного розвитку. В самостійній Словацькій Республіці (1993 – 1998) цілі державної освітньої політики були орієнтовані на мінімальні зміни і коливалися між відкритістю (європеїзацією) та закритістю (націоналізацією) вищої освіти.

З підписанням у 1999 р. Болонської декларації розпочався другий етап трансформації (1999 – 2004), в рамках якого відбулося концептуальне та нормативне забезпечення інтеграції вищої освіти Словацької Республіки у ЄПВО. Базові нормативні рамки щодо поступової реалізації Болонського процесу були закладені у 2002 р. Законом «Про вищі школи» і Постановою Міністерства освіти СР «Про кредитну систему навчання».

З початком третього етапу реформування (з 2004/2005 рр.) відбулося впровадження стандартів Болонського процесу у навчальний процес всіх вищих навчальних закладів Словаччини. З метою модернізації різних аспектів їх діяльності і функціонування системи вищої педагогічної освіти вдосконалено

нормативно-правову базу: у 2007 – 2008 рр. внесено зміни до Закону «Про вищі школи», в 2009 р. ухвалено Закон «Про педагогічних працівників і професійних співробітників» і Закон «Про навчання впродовж життя» та ін.

Комплексна характеристика вказаних етапів уможливорює констатацію, що після 1990 р. Словаччина здійснила низку концептуальних, нормативних і практичних реформених заходів з метою модернізації системи вищої педагогічної освіти відповідно до суспільно-політичних імперативів демократичного розвитку, соціально-економічних умов та інтеграції в європейський освітній простір.

У третьому розділі – **«Впровадження стандартів Болонського процесу в систему вищої педагогічної освіти Словаччини»** – з'ясовано основні напрями та результати інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в ЄПВО, проаналізовано особливості підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти, окреслено перспективи та можливості використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в Україні.

Доведено, що реалізовані реформи в системі вищої педагогічної освіти Словаччини відповідають базовим цілям і стандартам Болонського процесу, а саме: створено необхідне нормативне забезпечення євроінтеграційної модернізації вищої освіти; впроваджено багаторівневу підготовку педагогічних кадрів, відповідно, переглянуто та оновлено навчальні плани та програми; номенклатура педагогічних спеціальностей приведена у відповідність до міжнародної класифікації ICSED 97 і узгоджена з учительськими спеціальностями європейських ВНЗ; здійснено модулізацію навчального процесу, обсяг навчального навантаження вимірюється за допомогою системи кредитів (ECTS); випускники педагогічних спеціальностей почали отримувати міжнародно визнані академічні ступені, додатки до диплома загальноєвропейського зразка; через європейські стипендіальні програми стимулюється академічна мобільність студентів; реалізовано багаторівневу стратегію навчання протягом усього життя, що створює сприятливі умови для професіоналізації, підвищення мобільності педагогічних, науково-педагогічних кадрів; відповідно до європейських стандартів і рекомендацій, забезпечено багаторівневу систему контролю за якістю освіти з боку національних і міжнародних структур; реалізовано європейський вимір у педагогічній освіті та науці шляхом просування європейських професійних стандартів, активізації міжнародного співробітництва між освітніми закладами.

Педагогічна освіта у словацьких ВНЗ складає комплексну систему, що пропонує студентам сучасну базу для навчання, наукових досліджень і можливості для подальшого розвитку, підвищення або зміни кваліфікації. Педагогічна підготовка вчителів на рівні вищої школи проходить у таких формах: підготовка бакалаврів, магістрів і докторантів у рамках денної та заочної форм навчання; додаткова педагогічна підготовка, що дає змогу здобути педагогічну кваліфікацію; курси підвищення кваліфікації для вчителів, випускників ВНЗ за педагогічним фахом.

Здійснений аналіз функціонування педагогічних факультетів словацьких університетів, насамперед Пряшівського, допоміг виокремити такі характеристики підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах: цілісність і системність професійного навчання, наукових досліджень, міжнародної співпраці,

що забезпечується відповідними підрозділами факультетів; структурування навчальних програм передбачає поділ на три рівні – для бакалаврів (1-й рівень), магістрів (2-й рівень) і докторантів (3-й рівень); диференціація між ними здійснюється згідно із системою педагогічних спеціальностей; відповідно до кредитної системи та фахової спеціалізації, навчальні дисципліни поділяються на обов'язкові, спеціалізовані вибіркові та вибіркові; динамічність і адаптивність навчальних програм, змісту та структури навчання згідно з профілем випускника; орієнтація навчальних програм на потреби ринку праці, шкільної регіональної освіти; поряд із традиційними формами організації навчання в навчальний процес впроваджуються інноваційні технології; зростає питома вага дисциплін психолого-педагогічного циклу, посилюється практична і методична підготовка майбутніх учителів; інтенсивне використання інформаційних технологій та електронного навчання; залучення грантової підтримки для реалізації освітніх і наукових проектів з європейських та національних фондів та ін.

Дослідження дало підстави стверджувати, що впровадження принципів європейського виміру в підготовці вчителів допомогло Словаччині здійснити перехід від масово-репродуктивної системи вищої педагогічної освіти до індивідуально-творчої моделі, яка створює більше умов для особистісного і професійного розвитку студентів.

Реформені заходи у галузі вищої освіти посилили тенденції щодо зростання кількості словацьких ВНЗ (факультетів і спеціальностей), що здійснюють професійну підготовку педагогічних кадрів, збільшення кількості випускників педагогічних спеціальностей, плюралізації та конкуренції у наданні освітніх послуг, диверсифікації джерел фінансування вищої освіти та децентралізації управління вищою школою тощо.

Попри очевидні успіхи Словаччини в реформуванні вищої освіти та підготовки вчителів відповідно до вимог Болонського процесу, у розділі наголошено на деяких труднощах щодо узгодження національних та європейських стандартів педагогічної освіти, співвідношення між академічно-теоретичною і професійно-практичною складовими підготовки педагогічних кадрів. Незважаючи на розбудову системи підвищення професійної кваліфікації вчителів, для словацької освіти характерне порівняно низьке фінансове забезпечення вчителів, їхня занижена професійна самооцінка і мотивація. Водночас підкреслено, що в останні роки словацька влада робить певні кроки для підтримки педагогічної спільноти.

Порівняльний аналіз окремих аспектів розвитку систем вищої педагогічної освіти Словаччини та України дав підставу стверджувати, що в контексті інтеграції у ЄПВО Україна та Словаччина ставлять перед собою комплекс подібних завдань з метою ефективного використання напрацювань передових країн Європи задля підвищення якості вищої педагогічної освіти та досягнення світового рівня розвитку наукових досліджень. Підкреслено, що в процесі інтеграції в європейський освітній простір словацька вища освіта зіткнулася з низкою проблем, досвід розв'язання яких може бути корисним для України.

В аспекті врахування словацького євроінтеграційного досвіду та реалізації Україною основних завдань Болонського процесу визначено такі ключові

пріоритети розвитку національної вищої школи та педагогічної освіти: удосконалення управління вищою освітою шляхом її децентралізації; автономізація вищих навчальних закладів, залучення професійних управлінців; залучення до реформування вищої освіти представників педагогічних ВНЗ, наукових установ, професійних організацій педагогів; необхідність модернізації змісту вищої педагогічної освіти, впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку майбутніх учителів; забезпечення тісної взаємодії навчального процесу та науки у педагогічних ВНЗ, залучення студентів до науково-дослідницької роботи, участі в міжнародних проектах; посилення варіативності та елективності навчання; європеїзація педагогічної освіти шляхом імплементації європейських студій до навчальних програм педагогічних спеціальностей, впровадження інтегрованих програм навчання; створення ефективної системи підвищення професійної кваліфікації вчителів; підтримка державою соціального та професійного статусу педагогічних працівників тощо.

ВИСНОВКИ

Дослідження теоретичних, історичних аспектів і практики інтеграції системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки в європейський освітній простір дає підставу зробити такі висновки:

1. У результаті аналізу проблеми сформовано розуміння вищої педагогічної освіти Словаччини як цілеспрямованої та динамічної системи, що розвивається у структурному, функціональному й історичному аспектах. Це розуміння актуалізувало відповідні методологічні підходи (системний, системно-сферний, структурно-змістовий, історичний) для визначення цілей, структури, функцій, етапів і перспектив розвитку системи вищої педагогічної освіти. Спрямованість і темпи реформування вищої педагогічної освіти Словаччини зумовлені комплексом передумов і чинників, а також застосуванням концептуальних підходів до загальноєвропейської освітньої інтеграції та професійної підготовки педагогів європейського рівня.

У ході аналізу наукових досліджень з проблеми розвитку вищої педагогічної освіти в Словаччині встановлено, що високий рівень розробки характерний для таких вузлових напрямів, як: компаративний аналіз вищої освіти Словаччини та інших країн ЄС, дослідження напрямів впровадження Болонського процесу, осмислення проблем європеїзації словацької педагогічної освіти, обґрунтування практичної та психолого-педагогічної підготовки педагогічних кадрів, висвітлення проблеми професіоналізації словацьких вчителів та ін. Однак бракує комплексних історико-педагогічних досліджень розвитку словацької вищої педагогічної освіти з урахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників, а також окресленням тенденцій розвитку в контексті євроінтеграційного процесу. Аналіз вітчизняної науково-педагогічної літератури дав підставу стверджувати, що в Україні не здійснено цілісного дослідження розвитку словацької вищої педагогічної освіти на сучасному етапі.

2. З крахом наприкінці 1989 р. комуністичного режиму і початком демократичних перетворень у Чехословаччині розпочався новий етап у розвитку

вищої школи і педагогічної освіти – орієнтація на розбудову європейської освітньої моделі. Трансформаційні процеси в системі вищої освіти Словаччини зумовлені комплексом передумов і чинників. З-поміж найбільш значимих об'єктивних передумов і чинників макрорівня, які мали вплив на різних етапах реформування, виокремлено: розпад «соціалістичного табору» та інтенсифікацію євроінтеграційних процесів, розпад Чехословаччини та створення самостійної Словацької Республіки (1993), підтримка європейською спільнотою освітніх перетворень у Словаччині та її вступ в ЄС (2004). Освітня політика була також залежною від внутрішньополітичної, соціально-економічної та соціально-демографічної кон'юнктури розвитку словацького суспільства в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Підкреслено, що важливою внутрішньою передумовою реформування словацької педагогічної освіти була необхідність подолання кризи вчительської професії.

Встановлено, що важливим чинником перетворень у системі вищої освіти був вплив європейської спільноти та євроінтеграційні прагнення Словаччини. Процес створення Європейського простору вищої освіти багато в чому визначив напрями реформування національних освітніх систем держав, що в нього інтегрувалися. Розвиток вищої освіти в Словаччині визначали державні концептуально-нормативні документи, які узгоджувалися з концептуальними та правовими документами Болонського процесу, загальноєвропейською стратегією розбудови єдиного простору вищої освіти.

Дослідження змін в освітній сфері у поєднанні із суспільними трансформаціями в Словаччині дало змогу виявити відповідні етапи реформування системи вищої освіти в контексті інтеграції у європейський освітній простір (1990 – 1998, 1999 – 2004, з 2004/2005 рр. – до теперішнього часу). З'ясовано, що інтенсивність реформування та реалізації євроінтеграційного курсу на окремих етапах розвитку Словацької держави була різною: у рамках першого етапу відбувалися тільки базові зміни в процесі постсоціалістичної демократизації системи вищої освіти в рамках ЧСФР (1990 – 1992) та часткове оновлення освітніх структур незалежної Словаччини (1993 – 1998); і тільки в контексті підписання в 1999 р. Болонської декларації і повноцінної реалізації євроінтеграційного курсу (2004) розпочалися структурні реформи в сфері вищої педагогічної освіти Словацької Республіки. У процесі постсоціалістичного розвитку, розбудови власної державності та інтеграції в європейський освітній простір Словаччина пройшла складний шлях реформ, результати яких дають підставу говорити про функціонування у країні системи педагогічної освіти європейського рівня.

3. Аналіз розвитку словацької вищої педагогічної освіти уможливив виокремлення основних напрямів її інтеграції в європейський освітній простір:

а) стратегічно-нормативний напрям (ухвалено правові акти, стратегічні концептуальні документи з метою нормативного врегулювання професійної підготовки майбутніх учителів і адаптації словацької вищої освіти до загальноєвропейських стандартів, визначених Болонським процесом; поєднано централізаційні та децентралізаційні важелі в управлінні системою вищої освіти, забезпечено відносну автономію педагогічних ВНЗ);

б) організаційно-педагогічний напрям, що передбачав удосконалення процесу підготовки вчителів у словацьких ВНЗ (впроваджено багаторівневу підготовку педагогічних кадрів, відповідно переглянуто та оновлено навчальні плани і програми; номенклатура педагогічних спеціальностей приведена у відповідність до міжнародної класифікації ICSED 97; адаптовано кредитно-трансферну систему ECTS; запроваджено європейські освітні інновації, електронне навчання; забезпечено багаторівневу систему контролю за якістю освіти з боку національних і міжнародних структур; включено європейську тематику до змісту підготовки вчителів; забезпечено сприяння працевлаштуванню випускників ВНЗ);

в) напрям педагогічної професіоналізації (створення умов для професійного розвитку вчителів у рамках впровадження стратегії навчання упродовж життя, а також європейських програм академічної мобільності, забезпечення економічних та соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних і науково-педагогічних працівників, підвищення їхнього соціального статусу).

Встановлено, що на макрорівні очевидним здобутком інтеграції словацької системи вищої освіти та підготовки педагогічних кадрів в ЄПВО є впровадження європейських стандартів, норм, цінностей, інституційних і комунікативних можливостей розвитку. Важливими наслідками реалізації Болонського процесу на мікрорівні є розширення можливостей для викладачів, вчителів щодо застосування інноваційних методів і технологій навчання, посилення самостійності та відповідальності студентів за своє навчання, створення умов для індивідуалізації навчання, стимулювання академічної мобільності та професійного вдосконалення педагогів.

Водночас виокремлено деякі труднощі в процесі впровадження Болонських нормативів, які стосуються узгодження національних та європейських вимог щодо стандартів педагогічної освіти і ключових компетенцій вчителя, співвідношення між академічно-теоретичною й професійно-практичною складовими підготовки педагогічних кадрів.

Також з'ясовано, що у Словаччині зберігаються певні проблеми в сфері професійної вчительської діяльності: порівняно низьке фінансове забезпечення праці вчителів і підвищення їх кваліфікації, відносно занижена професійна самооцінка та мотивація вчителів, нормативна неврегульованість системи професійних стандартів, слабка підтримка державою ініціатив педагогічної спільноти, які є перешкодами для розвитку професіоналізму педагогів і проблематизують їхню професійну ідентичність. Для подолання цих проблем необхідна співпраця між усіма учасниками освітнього процесу: державою, інституціями, що займаються підготовкою та професіоналізацією вчителів, а також самими вчителями і їх об'єднаннями. Багато проблем вдається розв'язувати на сучасному етапі, але є ще чимало недоліків, усунення яких – справа майбутнього.

Попри наявність проблемних сфер, у Словаччині відбулися значні зміни у системі вищої педагогічної освіти, орієнтовані на оновлення її структури та нормативно-правового забезпечення, модернізацію змісту і методів підготовки фахівців у контексті входження у європейський освітній простір.

4. У результаті впровадження стандартів Болонського процесу університетська підготовка вчителів була модернізована відповідно до

встановлених вимог. З'ясовані такі особливості професійної підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти Словаччини: системність і професійність підготовки майбутніх учителів, що забезпечується комплексною координацією навчального процесу, наукових досліджень, міжнародної співпраці; багатoproфільність системи педагогічних спеціальностей та їх узгодженість з аналогами інших європейських університетів; орієнтованість навчальних програм на диверсифікацію навчальних курсів у процесі підготовки майбутніх учителів і реалізацію принципу елективності в освіті; адаптація навчальних програм до потреб практики, ринку праці як у європейському, так і регіональному вимірі; реалізація т.зв. «паралельної» моделі в поєднанні теоретичних і практичних складових підготовки вчителів; збільшення обсягу й урізноманітнення форм педагогічної практики в структурі навчального плану; варіативність комбінованого та додаткового педагогічного навчання; впровадження інноваційних технологій в навчальний процес у контексті реалізації компетентнісної моделі, особистісно та практико-орієнтованого підходу; інтернаціоналізація педагогічної освіти і науки через активну участь університетів у європейських освітніх та дослідницьких проектах та ін.

Участь Словаччини у процесі створення ЄПВО, з одного боку, зумовила адаптацію національної вищої освіти до загальноєвропейських стандартів, а з іншого – забезпечила збереження низки національних особливостей і традицій при підготовці вчителів у ВНЗ. Перевагою такого підходу до реформування вищої педагогічної освіти є можливість врахування як загальноєвропейських, так і національних інтересів і потреб у підготовці вчителів.

5. Здійснений аналіз основних етапів, напрямів і результатів інтеграції системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки в європейський освітній простір засвідчив як складність її трансформаційного шляху, так і здобутки реформування. Критичне осмислення досвіду реформування словацької вищої освіти дає можливість його врахування Україною, яка також проголосила курс на адаптацію системи вищої освіти до вимог ЄПВО і намагається його реалізувати. Зокрема, на особливу увагу заслуговують такі напрями використання словацького досвіду підготовки педагогічних кадрів: децентралізація управління вищою освітою («державно-громадська модель»); забезпечення автономності університетів/факультетів, а також гнучкості та доступності вищої педагогічної освіти; впровадження європейських і світових стандартів педагогічної освіти; моніторинг підготовки педагогічних кадрів за багаторівневою системою контролю; зв'язок вищої педагогічної освіти з ринком праці, її маркетингова орієнтація, забезпечення відповідності підготовки вчителів потребам регіональної освіти; раціональне поєднання психолого-педагогічної, теоретичної підготовки і тривалої педагогічної практики, посилення праксеологічної спрямованості навчання; стимулювання мобільності вчителів, викладачів і студентів педагогічних ВНЗ; створення ефективної системи професіоналізації педагогічних кадрів і навчання упродовж життя та ін.

Таким чином, процес реформування вищої педагогічної освіти у Словаччині показав, що він за своєю ідеологією, напрямами, принципами, методами відповідає змісту Болонського процесу, оскільки спрямований на повноцінне входження

Словаччини в ЄПВО. Модернізація системи вищої педагогічної освіти в Словацькій Республіці за європейськими стандартами сприяє якісній підготовці кваліфікованих педагогічних кадрів на сучасному етапі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Ключкович Т. В. Етапи та особливості трансформації системи вищої освіти в Словацькій Республіці в кін. XX – поч. XXI століття / Т. В. Ключкович // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2013. – Вип. 27. – С. 74–78.

2. Ключкович Т. В. Професійна підготовка вчителів у Словаччині (на прикладі Пряшівського університету) / Т. В. Ключкович // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Ужгород, 2015. – Вип. 36. – С. 81–85.

3. Ключкович Т. В. Розвиток системи педагогічної освіти в контексті реформування вищої школи в Словацькій Республіці / Т. В. Ключкович // Педагогіка вищої та середньої школи : збірник наукових праць / ред. кол. : З. П. Бакум (головний редактор), Т. О. Дороніна (заст. гол. ред.), В. А. Гаманюк [та ін.]. – Кривий Ріг : ДВНЗ «КНУ», 2015. – Вип. 44. – С. 348–353.

4. Ключкович Т. В. Проблема професіоналізації вчителя у сучасній Словаччині: концептуальні та нормативно-правові аспекти / Т. В. Ключкович // Науковий часопис Національного пед. університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. – Вип. 25 (35). – С. 42–47.

5. Ключкович Т. В. Модернізація підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти Словаччини / Т. В. Ключкович // Збірник наукових праць : Педагогічні науки / Херсон. держ. ун-т. – Херсон : Херсон. держ. ун-т., 2016. – Випуск LXXI. – Том 2. – С. 17–21.

Статті у закордонних виданнях

6. Ключкович Т. В. Особливості інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в загальноєвропейський освітній простір / Т. В. Ключкович // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – III(29), Issue 57. – P. 21–24.

7. Klyuchkovych T. The modern demands to the professional and pedagogical qualification of teachers / T. Klyuchkovych // Aktuálne otázky prírodovedno-technických predmetov a prierezových tém v primárnej edukácii. Vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou (Pedagogická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 23. – 25.10.2013). – Prešov : PF PU, 2013. – S. 143–148.

Статті у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій

8. Ключкович Т. В. Тенденції і проблеми розвитку вищої освіти та вищих учбових закладів в Словацькій Республіці / Т. В. Ключкович // Придніпровські соціально-гуманітарні читання : матеріали Запорізької сесії I Всеукраїнської

науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 11 квітня 2012 р.). – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 4. – С. 112–114.

9. Ключкович Т. В. Характеристика основних етапів розвитку вищої освіти в Словачкій Республіці (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / Т. В. Ключкович // Закарпатські Волошинські читання : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (Ужгород, 25 – 30 березня 2013 р.) / наук. ред. І. В. Козубовська, В. В. Левкулич, В. І. Староста, І. О. Стряпко. – Ужгород : Видавництво ФОП Бреза А. Е., 2013. – С. 27–29.

10. Ключкович Т. В. Трансформація системи вищої освіти Словаччини в контексті впровадження Болонського процесу / Т. В. Ключкович // Педагогічні інновації у фаховій освіті : збірник наукових праць. – 2014. – Випуск 1 (5). – С. 300–305.

11. Ключкович Т. В. Правові основи адаптування вищої освіти Словаччини до вимог Болонського процесу / Т. В. Ключкович // Міжнародний науковий вісник : збірник наукових праць / ред. кол. І. В. Артьомов (голова) та ін. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 2 (9). – С. 348–353.

12. Ключкович Т. В. Інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти в Словачкій Республіці / Т. В. Ключкович // Матеріали ХХІV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» : збірник наукових праць. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 24. – С. 43–46.

13. Ключкович Т. В. Компетентнісний підхід в європейській стратегії педагогічної освіти / Т. В. Ключкович // Актуальні проблеми сучасної соціології, соціальної роботи та професійної підготовки фахівців : матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І. В. Козубовської, Ф. Ф. Шандора. – Ужгород, 2016. – С. 79–80.

14. Ключкович Т. В. Впровадження компетентнісного підходу в професійну підготовку вчителів європейських країн / Т. В. Ключкович // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених і студентів, 27 – 28 жовтня 2016 р., Мукачево / ред. кол. : В. І. Кобаль (гол. ред.) та ін. – Мукачево : МДУ, 2016. – С. 182–184.

Методичні матеріали

15. Ключкович Т. В. Методичні матеріали до вивчення теми «Впровадження стандартів Болонського процесу в систему вищої освіти: досвід Словаччини» / Т. В. Ключкович. – Ужгород : ФСН, 2016. – 32 с.

АНОТАЦІЇ

Ключкович Т. В. Інтеграція системи вищої педагогічної освіти Словачкої Республіки у європейський освітній простір. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. – Дрогобич, 2017.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню трансформації системи вищої педагогічної освіти Словацької Республіки у контексті інтеграції в європейський освітній простір. Охарактеризовано методологічні та концептуальні підходи до проблеми реформування системи вищої педагогічної освіти в європейському освітньому просторі, проаналізовано джерела з проблематики. З'ясовано основні передумови, чинники та етапи трансформації словацької системи вищої педагогічної освіти в євроінтеграційному контексті.

У дисертації досліджено основні напрями та результати інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в європейський освітній простір, проаналізовано особливості підготовки педагогічних кадрів у системі університетської освіти, окреслено перспективи та можливості використання словацького досвіду реформування вищої педагогічної освіти в Україні.

Зроблено висновок про те, що в процесі постсоціалістичного розвитку та інтеграції в європейський освітній простір Словаччина пройшла складний шлях реформ, результати яких дають підставу говорити про функціонування в країні системи вищої педагогічної освіти європейського рівня.

Ключові слова: Словацька Республіка, система вищої педагогічної освіти, європейський освітній простір, Болонський процес, європейська інтеграція, реформування вищої освіти, підготовка вчителів, педагогічні кадри.

Ключкович Т. В. Интеграция системы высшего педагогического образования Словацкой Республики в европейское образовательное пространство. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко. – Дрогобыч, 2017.

Диссертационная работа посвящена исследованию трансформации системы высшего педагогического образования Словацкой Республики в контексте интеграции в европейское образовательное пространство. Охарактеризованы методологические и концептуальные подходы к проблеме реформирования системы высшего педагогического образования в европейском образовательном пространстве. Значительное внимание уделено анализу и систематизации научных исследований по проблематике.

Выявлены основные предпосылки и факторы трансформации словацкой высшей школы и педагогического образования в евроинтеграционном контексте. Установлено, что важным фактором преобразований в системе высшего образования было влияние европейского сообщества. Очерчен круг национальных и международных институционализированных субъектов, имевших разноплановое влияние на процесс реформирования высшего педагогического образования в Словакии.

Исследование изменений в образовательной сфере в сочетании с общественными трансформациями в Словакии позволило выявить соответствующие этапы реформирования системы высшего образования в контексте интеграции в европейское образовательное пространство (1990 –

1998, 1999 – 2004, с 2004/2005 гг. до настоящего времени). Комплексная характеристика указанных этапов позволила констатировать, что после 1990 г. Словакия осуществила ряд концептуальных, нормативных и практических реформных мер с целью модернизации системы высшего педагогического образования в соответствии с общественно-политическими императивами демократического развития, социально-экономическими условиями и интеграцией в европейское образовательное пространство.

Определены основные направления интеграции системы высшего педагогического образования Словакии в европейское образовательное пространство: принятие нормативно-правовых и концептуальных документов с целью адаптации словацкого высшего образования к общеевропейским стандартам; совершенствование процесса профессиональной подготовки педагогических кадров в вузах в соответствии с требованиями Болонского процесса; создание условий для профессионального развития педагогов в соответствии с европейскими стандартами.

Установлено, что на макроуровне очевидным достижением интеграции словацкой системы высшего педагогического образования в европейское образовательное пространство является внедрение европейских стандартов, норм, ценностей, институциональных и коммуникативных возможностей развития. Важными последствиями реализации Болонского процесса на микроуровне является расширение возможностей для преподавателей, учителей по применению инновационных методов и технологий обучения, усиление самостоятельности и ответственности студентов за свое обучение, создание условий для индивидуализации обучения, стимулирование академической мобильности и профессионального совершенствования педагогов.

В то же время подчеркнуты некоторые трудности в процессе внедрения Болонских нормативов, касающихся согласования национальных и европейских требований относительно стандартов педагогического образования и ключевых компетенций учителя, соотношения между академической теоретической и профессионально-практической составляющими подготовки педагогических кадров.

В диссертации установлены особенности профессиональной подготовки педагогических кадров в системе университетского образования Словакии: ориентация на европейские профессиональные стандарты и критерии педагогического образования; многопрофильность системы педагогических специальностей и ее соответствие аналогам других европейских университетов; вариативность комбинированного и дополнительного педагогического обучения; адаптация учебных программ к потребностям практики, рынка труда и регионального образования; интернационализация педагогического образования и науки. Сделан вывод о том, что педагогическое образование в словацких вузах составляет комплексную систему, предлагающую создание базы для обучения выпускников и возможности для их дальнейшего профессионального развития, повышения или изменения квалификации.

Сравнительный анализ отдельных аспектов развития систем высшего педагогического образования Словакии и Украины позволил утверждать, что в

контексте интеграции в Европейское пространство высшего образования Украина и Словакия ставят перед собой комплекс схожих задач с целью эффективного использования наработок передовых стран Европы. Критическое осмысление опыта реформирования словацкого высшего образования позволило автору определить перспективные цели и направления реформирования высшего педагогического образования в Украине (децентрализация управления высшим образованием, внедрение компетентностного подхода в подготовке учителей, связь высшего педагогического образования с рынком труда и потребностями регионального школьного образования, европеизация педагогического образования, создание эффективной системы профессионализации педагогов и т.д.).

Сделан общий вывод о том, что в процессе постсоциалистического развития и интеграции в европейское образовательное пространство Словакия прошла сложным путем реформ, результаты которых позволяют говорить о функционировании в стране системы высшего педагогического образования европейского уровня.

Ключевые слова: Словацкая Республика, система высшего педагогического образования, европейское образовательное пространство, Болонский процесс, европейская интеграция, реформирование высшего образования, подготовка учителей, педагогические кадры.

Klyuchkovych T. V. Integration of the Higher Pedagogic Education System of the Slovak Republic into the European Educational Space. – Manuscript.

Thesis for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. – Drohobych, 2017.

The thesis is devoted to the transformation of the higher pedagogic education of the Slovak Republic in context of its integration into the European educational space. The methodological and conceptual approaches to the problem of reforming the system of pedagogic education in European educational space have been characterized, the sources to the problem have been analyzed. The main prerequisites, factors and transformation stages of the Slovak system of higher pedagogic education in context of European integration have been established. The thesis studies the main directions and results of integration of the Slovakian higher pedagogic education into the European educational space. The features of teacher training are analyzed in the system of university education. The perspectives and potential usage of Slovak experience in reforming the higher pedagogic education in Ukraine are suggested.

The study concludes that Slovakia has implemented a number of fundamental reforms in the process of post-socialist development and integration into the European educational space. The given results prove that the country's system of higher pedagogic education is of the European level.

Key words: Slovak Republic, the system of higher pedagogic education, European educational space, the Bologna process, European integration, reforming the higher education, teachers training, pedagogical staff.

Підписано до друку 23.05.2017 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 0,9. Зам. № 86. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24